

تحلیل محتوای کتب مربوط به کاربرد نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در تربیت بدنی و علوم ورزشی تا پایان سال ۱۳۹۳

سروش فرهادی فر*^۱، حمید قاسمی^۲، رضا صابونچی^۳

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت ورزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد

۲. استادیار رشته تربیت بدنی دانشگاه پیام نور

۳. استادیار گروه تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد

(تاریخ دریافت: ۱۸ / ۱۲ / ۹۳ - تاریخ تصویب: ۱۰ / ۰۲ / ۹۴)

چکیده

هدف کلی پژوهش، تحلیل محتوای کتاب‌های مربوط به کاربرد نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در تربیت بدنی و علوم ورزشی بود. روش پژوهش از نوع ترکیبی (کمی و کیفی) از نظر مسیر اجرا شامل تحلیل محتوا و مصاحبه می‌باشد. پژوهش از نظر هدف کاربردی و توسعه‌ای می‌باشد. در بخش تحلیل محتوا با توجه به محدودیت جامعه (کتاب‌های کاربرد نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در حیطه تربیت بدنی و علوم ورزشی) به تعداد حدود ۶ مورد از روش کل شمار استفاده شد. در بخش مصاحبه با اساتید، ۶ نفر از مولفان یا مترجمان نخبه از کتب مربوطه و در بخش مصاحبه با دانشجویان، ۶ نفر از دانشجویان رتبه اول تا سوم از کسانی که کتب مربوطه را پاس کرده بودند، مصاحبه صورت گرفت. روش نمونه‌گیری از کتاب‌ها به صورت کل شمار، در مصاحبه با اساتید و دانشجویان به صورت هدفمند و ۶ نفر به تعداد کتاب‌ها بود. برای تحلیل محتوا از برگه کدگذاری و دستورالعمل کدگذاری و همچنین از سوالات نیمه ساختاریافته برای مصاحبه استفاده گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش تحلیل محتوا از جدول فراوانی‌ها و آزمون کای اسکات و در بخش مصاحبه و کیفی از تجزیه و تحلیل کیفی استفاده گردید. باتوجه به نتایج بدست آمده می‌توان گفت که کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی از دیدگاه اساتید و دانشجویان رشته تربیت بدنی از بعد محتوایی، ساختاری و صوری به طور معنی‌داری نامناسب است.

واژه‌های کلیدی: کتاب نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری اطلاعات، تربیت بدنی، علوم ورزشی، کتاب ورزشی.

مقدمه

آموزش باشد. در حقیقت، تحلیل محتوا و ساختار کتب می‌تواند زمینه شناخت بیشتر آن را فراهم می‌آورد و نقاط قوت و ضعف احتمالی آنها را برای اصلاح و تغییر احتمالی، متناسب با اهداف تعیین شده و اصول علمی در اختیار مدیران و برنامه‌ریزان و مؤلفان قرار دهد. بنابراین لازم است تا به طور مستمر محتوای کتاب‌های مربوط به کاربرد نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در تربیت بدنی و علوم ورزشی مورد بررسی قرار گیرند. این برای نخستین بار است که کتاب‌های کاربرد نرم‌افزار و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی با رویکرد تحلیل محتوا مورد بررسی قرار می‌گیرد. نظر به اهمیت این ابزار آموزشی و رسانه‌های جمعی این پژوهش می‌توان نقش موثری در تولید محتواهای آموزشی برای حیطه مهم و تاثیرگذار تربیت بدنی و علوم ورزشی باشد. نتایج این بررسی می‌تواند به تجدید نظر و اصلاح محتوای کتاب در جهت ارتباط موثرتر دانشجویان با آنها منجر شود و زمینه انطباق بیشتر با نیازها، خواسته‌ها و تقاضای دانشجویان را فراهم می‌کند. لذا محقق در این پژوهش، وضعیت کتاب‌های تربیت بدنی و علوم ورزشی را مورد تحلیل محتوایی و پیمایش نظرات مدرسان و دانشجویان قرار می‌دهد.

روش پژوهش

روش پژوهش از نوع ترکیبی (کمی و کیفی) از نظر مسیر اجرا شامل تحلیل محتوا و مصاحبه می‌باشد. پژوهش از نظر هدف کاربردی و توسعه‌ای می‌باشد. در بخش تحلیل محتوا با توجه به محدودیت جامعه (کتاب‌های کاربرد نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در حیطه تربیت بدنی و علوم ورزشی) به تعداد حدود ۶ مورد از روش کل‌شمار استفاده می‌شود و در بخش مصاحبه با اساتید ۶ نفر از مولفان یا مترجمان یا مدرسان نخبه از کتب مربوطه مورد مصاحبه قرار گرفتند و در بخش مصاحبه با دانشجویان ۶ نفر از دانشجویان رتبه اول تا سوم از کسانی که کتب مربوطه را پاس کرده بودند، جزو مصاحبه شوندگان بودند.

روش نمونه‌گیری از کتاب‌ها به صورت کل‌شمار، در مصاحبه با اساتید و دانشجویان به صورت هدفمند و ۶ نفر به تعداد کتاب‌ها بود. برای تحلیل محتوای کتاب‌های مربوطه به کاربرد نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در

کتاب، قدیمی‌ترین، دوست داشتنی‌ترین و در عین حال ماندنی‌ترین وسیله ارتباطی و مظهر اندیشه و خردورزی آدمی و از مهم‌ترین ابزارهای اطلاع‌رسانی به شمار می‌رود (میروکیلی، ۱۳۸۲؛ حاجی‌زین‌العابدینی، ۱۳۸۰؛ هاشمی، ۱۳۷۳). کتاب همواره از رسانه‌های مهم انتقال علم و دانش بوده است که به عنوان محصولی فرهنگی حاصل تلاش نویسنده، ناشر و توزیع‌کننده می‌باشد. کتاب‌ها به طور معمول با هدف افزایش علم، اطلاعات و آگاهی در اختیار خواننده قرار می‌گیرند. به رغم رشد رسانه‌های جمعی گوناگون، هنوز هیچ رسانه‌ای نتوانسته است نقش کتاب در رشد جوامع را ایفا کند (هدایتی، ۱۳۸۸). از اعصار گذشته تاکنون، کتاب به عنوان یکی از رسانه‌های مهم انتقال علم و دانش بین افراد و تمدن‌های مختلف بوده است (قاسمی، کشکر و موسوی، ۱۳۹۱). این رسانه دروازه‌ای به سوی گستره دانش و معرفت می‌باشد و کتاب خوب، یکی از بهترین ابزارهای کمال بشر و گوهری برای آگاهی و هدایت مردم در جهت تحولات بزرگ اجتماعی است (روستایی فیروزآباد، ۱۳۹۰). از سوی دیگر پژوهش عامل مهمی در تصمیم‌گیری افراد و سازمان‌ها است (قاسمی و کشکر، ۱۳۸۹). لذا در هر حوزه و رشته، هرچه قدر پژوهش رونق بیشتری داشته باشد، احتمال تصمیم‌های کم‌خطا تر افزایش می‌یابد. ورزش از پدیده‌های مهم اجتماعی است و در بسیاری از کشورها به عنوان یک صنعت برتر با گردش مالی بالا می‌باشد (پدرسن، ۲۰۰۷). کتاب‌های آموزشی مربوط به کاربرد نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در تربیت بدنی و علوم ورزشی می‌تواند نقش موثری در یادگیری این مهارت داشته باشد. دانشجویان رشته تربیت بدنی با گذراندن درس‌های مختلفی در زمینه کاربرد نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در تربیت بدنی و علوم ورزشی برای انجام پژوهش در ورزش تربیت می‌شوند. یکی از دروس این رشته در مقاطع مختلف، تجزیه و تحلیل آماری پیشرفته است. چگونگی تنظیم ساختار و محتوای کتاب عامل مهمی در تعیین چگونگی یادگیری است. گاهی عدم کارایی و نامناسب بودن ساختار و یا محتوا آن یادگیری را مشکل می‌کند یا نتیجه‌ای کمتر از انتظار به بار می‌آورد. در واقع، در تهیه کتاب مؤثر و اثربخش، تحلیل محتوا و ساختار آن می‌تواند تحولات مثبتی را در شیوه تدوین و طراحی کتاب به وجود آورد و راه‌گشای حل بسیاری از مشکلات جاری

تربیت بدنی و علوم ورزشی، کل کتاب‌های منتشر شده به تعداد ۶ عنوان کتاب به شرح جدول ۱ شناسایی شد.

جدول ۱. کتاب‌های منتشر شده

ردیف	نام کتاب	نام نویسنده	نام مترجم	ناشر	سال
۱	نظام‌های اطلاعاتی مدیریت در ورزش	حمید قاسمی، سارا کشتگر	-	حتمی	۱۳۹۳
۲	نرم‌افزار آماری - کامپیوتری SPSS	منصور سیاح	-	حتمی	۱۳۸۶
۳	Spss در تربیت بدنی	عبدالحمید دانشجو، رضا نوبخت، محسن ثالثی	-	نرسی	۱۳۹۲
۴	کاربرد لیزر در عمل	آرماندو لوئیس ویرا	حمید قاسمی، رسول نوروزی	حتمی	۱۳۹۳
۵	کاربرد نرم افزار end note در پژوهش‌های علوم ورزشی	سید مرتضی طیبی، سیاوش خداپرست، رضا شجیع، فاطمه قربانعلی زاده	-	پژوهشگاه تربیت بدنی	۱۳۹۱
۶	روابط عمومی ورزشی	جی کلابتون اسونده، استیفن دابلیو دیتمور، اسکای ای برانولد	حمید قاسمی، سارا کشتگر، ناتاشا قلعه	علم و حرکت	۱۳۹۰

اصلاحات جزئی مورد استفاده قرار گرفت. پس از اصلاحات نسبت به تعیین روایی صوری و محتوای ابزار توسط ۶ تن از خبرگان رشته اقدام شد که با تأیید آنها، پایایی یا عینت ابزار از طریق محاسبه ضریب توافق بین سه کدگذار آموزش دیده به شرح جداول ۲ تا ۴ و در سه حیطه صوری، ساختاری و محتوایی به ترتیب برابر ۸۵٪ و ۸۲٪ و ۹۸٪ به دست آمد.

در این پژوهش برای نمونه‌گیری از کتاب‌ها به منظور تحلیل محتوا از روش کل شمار (هر ۶ عنوان کتاب) استفاده شد. برای تحلیل محتوا از برگه کدگذاری و دستورالعمل کدگذاری و همچنین به منظور مصاحبه از سوالات نیمه ساختاریافته استفاده شد. ابزار جمع‌آوری داده‌ها برگه‌های کدگذاری و دستورالعمل کدگذاری مورد استفاده در پژوهش رحمانی (۱۳۹۲) بود که با

جدول ۲. آئتم‌ها و ضریب تطابق کنдал برای عینت برگه کدگذاری (ضریب توافق کدگذاران)

ضریب تطابق کنдал	حیطه صوری	حیطه ساختاری	حیطه محتوایی
۰/۸۶	۰/۸۴	۰/۹۸	ضریب تطابق کنдал
۵۱	۵	۲	درجه آزادی
۰/۰۰۱	۰/۰۸۱	۰/۰۰۸	سطح معناداری

یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی تحقیق عبارت است از:

- هر ۶ کتاب دارای عطف بودند.
- ۴۲/۹ درصد کتاب‌ها دارای جلد شومیز و ۵۷/۱ درصد آنها گلاسه بودند و هیچکدام زرکوب نبودند.
- ۱۰۰ درصد کتاب‌ها وزیری و قطع دیگری وجود نداشت.
- ۱۰۰ درصد کتاب‌ها از گرافیک جلد کوآرک و از گرافیک زرنگار استفاده نشده بود.
- حدود ۱۶/۷ درصد از کتاب‌ها تصویر غیرمرتبط جلد با عنوان دارند.
- ۱۰۰ درصد کتاب‌ها از کیفیت صحافی مناسبی برخوردار بودند.
- بیشترین کتاب‌ها جدول دارند و فقط یک کتاب جدول ندارد.
- تمام کتاب‌ها با سرفصل‌های وزارت علوم انطباق دارند.
- بین کتاب‌ها به لحاظ استفاده از عکس، نمودار و جدول تفاوت معنی‌دار وجود دارد.
- یک مورد از کتاب‌ها پیشگفتار ندارند.
- ۵ مورد از کتاب‌ها در ابتدای فصل، اهداف فصل را معرفی نکرده‌اند.
- ۲ مورد از کتاب‌ها مقدمه فصل ندارند.
- ۳ مورد از کتاب‌ها خلاصه انتهای فصل ندارند.
- تمام کتاب‌ها سؤال ارزشیابی پایان فصل ندارد.
- ۴ مورد از کتاب‌ها تمرین برای فعالیت و یادگیری ندارد.
- ۱ مورد از کتاب‌ها هیچ منبعی را معرفی نکرده است.
- تنها ۳ مورد از کتاب‌ها به معرفی منبع در انتهای هر فصل پرداخته است.
- ۱ مورد از کتاب‌ها پیوست ندارد.

- ۵- مورد از کتاب‌ها واژه نامه در پایان کتاب دارند.
- هر چهارده مورد کتاب دارای زیرنویس لاتین بودند.
- در میان چهارده کتاب، ۲ مورد آن تألیف و ۴ مورد آن ترجمه بوده است.
- هیچ مورد از کتاب‌ها مورد تجدید چاپ قرار نگرفته‌اند.
- تنها یک مورد از کتاب‌ها مولف تک نفره داشته و بقیه کتاب‌ها دارای ۲ و ۳ مولف بودند.
- از میان ۱۱ کتاب ترجمه شده نیز ۲ مورد دارای یک مترجم و بقیه دارای ۲ و ۳ مترجم بوده‌اند.
- ۴ مورد از کتاب‌ها رویکرد عمومی دارند و تنها ۲ مورد با رویکرد مدیریت ورزشی نوشته شده‌اند.
- بیشتر این کتاب‌ها (۵ مورد) بین سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ و بقیه بین سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۰ بوده‌اند (۱ مورد).
- بیشتر کتاب‌ها صفحات پایین‌تر از ۲۵۰ صفحه داشته‌اند.
- در تمام کتاب‌ها تناسب بین تعداد صفحات فصول وجود دارد.
- در تمام کتاب‌ها همخوانی بین تصاویر داخل متن با مطالب ارائه شده وجود دارد.
- در هر ۶ کتاب بین عنوان و موضوعات هر فصل تناسب وجود دارد.
- ۵ مورد از کتاب‌ها دارای منابعی نسبتاً جدید و بین سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۴ هستند.
- در بین کتاب‌ها به لحاظ تعداد منابع فارسی و انگلیسی اختلاف معنی‌داری وجود دارد.
- بین کتاب‌ها در استفاده از منابعی چون کتاب، مقاله، جزوه، وبسایت و گزارش پژوهشی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. برای بررسی طبیعی بودن توزیع متغیرهای پژوهش از آزمون کلموگروف اسمیرنوف (K-S) استفاده شد. نتایج در جدول ۳ نشان داده شده است. نتایج آزمون کلموگروف اسمیرنوف نشان دادند که تمام توزیع‌ها از لحاظ آماری نرمال می‌باشند ($p > 0.05$).

جدول ۳. آماره‌های آزمون کولموگروف اسمیرنوف جهت طبیعی بودن توزیع داده‌ها

از دید	متغیرهای پژوهش		آماره‌ها
	Z	p	
اساتید	محتوایی	۰/۸۸۲	۰/۴۱۸
	ساختاری	۰/۶۴۱	۰/۸۰۵
	ظاهری	۰/۸۰۹	۰/۶۳۳
دانشجویان	محتوایی	۰/۵۸۰	۰/۸۵۳
	ساختاری	۰/۷۰۲	۰/۷۰۹
	ظاهری	۰/۹۳۹	۰/۳۴۱

با توجه به طبیعی بودن توزیع داده‌ها از آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای بررسی وضعیت کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی از دیدگاه اساتید از بعد محتوایی استفاده شد. نتایج در جدول ۴ نشان داده شده است.

جدول ۴. آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای بررسی وضعیت کتب (کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی) از دیدگاه اساتید از بعد محتوایی

متغیر	تعداد	میانگین	میانگین فرضی	درجه آزادی	t	سطح معنی‌داری
بعد محتوایی	۱۰	۲/۴۰	۳	۹	-۴/۸۱	۰/۰۰۱**

$P < 0.01$ **

با توجه به نتایج جدول ۴ و با توجه به منفی بودن t می‌توان گفت که کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی از دیدگاه اساتید از بعد محتوایی به طور معنی‌داری نامناسب است ($T = -4/81, P < 0.01$). با توجه به طبیعی بودن توزیع داده‌ها از آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای بررسی وضعیت کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی از دیدگاه دانشجویان از بعد محتوایی استفاده شد. نتایج در جدول ۵ نشان داده شده است.

جدول ۵. آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی وضعیت کتب (کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی) از دیدگاه دانشجویان از بعد محتوایی

متغیر	تعداد	میانگین	میانگین فرضی	درجه آزادی	t	سطح معنی‌داری
بعد محتوایی	۱۰	۲/۹۳	۳	۹	-۰/۳۰	۰/۷۷

$P < ۰/۰۱$ **

با توجه به نتایج جدول ۵ کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی از دیدگاه دانشجویان از بعد محتوایی به طور معنی‌داری مناسب نمی‌باشد. با توجه به طبیعی بودن توزیع داده‌ها از آزمون تی تک نمونه‌ای

برای بررسی وضعیت کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی از دیدگاه اساتید از بعد ساختاری استفاده شد. نتایج در جدول ۶ نشان داده شده است.

جدول ۶. آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی وضعیت کتب (کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی) از دیدگاه اساتید از بعد ساختاری

متغیر	تعداد	میانگین	میانگین فرضی	درجه آزادی	t	سطح معنی‌داری
بعد ساختاری	۱۰	۲/۸۲	۳	۹	-۲/۵۴	۰/۰۳۳*

$P < ۰/۰۱$ **

با توجه به نتایج جدول ۶ و با توجه به منفی بودن T می‌توان گفت که کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی از دیدگاه اساتید از بعد ساختاری به طور معنی‌داری نامناسب است ($t = -۲/۵۴, P < ۰/۰۵$). با توجه به

طبیعی بودن توزیع داده‌ها از آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی وضعیت کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی از دیدگاه دانشجویان از بعد ساختاری استفاده شد. نتایج در جدول (۷) نشان داده شده است.

جدول ۷. آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی وضعیت کتب (کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی) از دیدگاه دانشجویان از بعد ساختاری

متغیر	تعداد	میانگین	میانگین فرضی	درجه آزادی	t	سطح معنی‌داری
بعد ساختاری	۱۰	۳/۰۸	۳	۹	۰/۵۵	۰/۵۹

$P < ۰/۰۱$ **

با توجه به نتایج جدول (۷) کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی از دیدگاه دانشجویان از بعد ساختاری به طور معنی‌داری مناسب نمی‌باشد. با توجه به طبیعی بودن توزیع داده‌ها از آزمون تی تک نمونه‌ای

برای بررسی وضعیت کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی از دیدگاه اساتید از بعد ظاهری استفاده شد. نتایج در جدول (۸) نشان داده شده است.

جدول ۸. آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی وضعیت کتب (کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی) از دیدگاه اساتید از بعد ظاهری

متغیر	تعداد	میانگین	میانگین فرضی	درجه آزادی	t	سطح معنی‌داری
بعد ظاهری	۱۰	۳/۹۶	۳	۹	۷/۲۴	۰/۰۰۱**

$P < ۰/۰۱$ **

با توجه به نتایج جدول ۸ و با توجه به منفی بودن T می‌توان گفت که کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی از دیدگاه اساتید از بعد ظاهری به طور معنی‌داری مناسب است ($t = ۷/۲۴, P < ۰/۰۱$). با توجه به طبیعی

بودن توزیع داده‌ها از آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی وضعیت کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی از دیدگاه دانشجویان از بعد ظاهری استفاده شد. نتایج در جدول ۹ نشان داده شده است.

جدول ۹. آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی وضعیت کتب (کامپیوتری و فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی) از دیدگاه دانشجویان از بعد ظاهری

متغیر	تعداد	میانگین	میانگین فرضی	درجه آزادی	t	سطح معنی‌داری
بعد ظاهری	۱۰	۴/۲۴	۳	۹	۱۱/۲۰	۰/۵۹

** P<۰/۰۱

داشت که یک کتاب در زمینه موضوع مورد نظر خود بایستی جامع باشد؛ البته این بدان معنا نیست که دارای جایگاهی برای گردآوری هر مطلبی باشد و به نحوی با موضوع مرتبط است، بلکه بدین معناست که با توجه به اهداف کلی و اهداف ویژه و سرفصل‌های آن سنجیده شود. با توجه به یافته‌های پژوهش، در هر ۶ کتاب بین عنوان و موضوعات هر فصل تناسب وجود داشت یعنی این شاخص ارزیابی محتوایی در همه موارد رعایت شده بود. از دیگر شاخص‌های ارزیابی محتوایی کتاب، مرتبط بودن مطالب کتاب با سایر دروس وابسته است بدین معنی که محتوای کتاب باید به گونه‌ای باشد که امکان ارتباط با سایر مطالب وابسته را داشته باشد. همچنین، در یک کتاب خوب بایستی سوال‌های جدید مطرح شده و افق‌های تازه‌ای در زمینه مطلب مورد نظر پیش روی خوانندگان بگشاید. این هدف از طریق برانگیختن حس کنجکاوی و کاوشگری در خوانندگان و آموزش تفکر انتقادی به آنان تحقق می‌یابد. علاوه بر این، در کتاب‌های تحریر شده باید تلاش شود که میان حجم اطلاعات اصلی و حجم اطلاعات جنبی کتاب، تناسب وجود داشته باشد؛ بنابراین کتاب نباید خیلی مختصر و یا خیلی پرحاشیه و دارای شاخ و برگ‌های فراوان باشد. موضوع دیگر مورد بحث در نقد محتوای یک کتاب، ظرفیت مطالب کتاب در ایجاد ارتباط با موضوعات میان رشته‌ای است بدین معنی که نویسنده کتاب بایستی با پیوند مباحث کتاب با مباحث سایر رشته‌ها در مواجهه و حل مسائل جدید کوشا باشد. امروزه مباحث میان رشته‌ای و فرارشته‌ای جایگاه ویژه‌ای در تحقیقات علمی دارند و مانند گذشته نیست که نویسندگان برای هر موضوع و مبحثی، نظام و چهارچوب از پیش تعیین شده قائل شوند بنابراین نیاز است که در تحریر کتاب‌ها خصوصاً کتاب‌های علمی و دانشگاهی، مطالب کتاب را با موضوعات میان رشته‌ای مرتبط سازند. ظرفیت مطالب کتاب در برقراری ارتباط با یادگیرنده و اثرگذاری بر او، یکی دیگر از مسائلی است که بر بهبود محتوای کتاب‌ها می‌افزاید. بررسی‌های عاطفی و روانی خوانندگان نشان می‌دهد در صورتی که آنان با متنی ارتباط مثبت

با توجه به نتایج جدول ۹ کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی از دیدگاه دانشجویان از بعد ظاهری به طور معنی‌داری مناسب است ($t=11/20, P<0/01$).

بحث و نتیجه گیری

یافته‌های حاصل از نتیجه و تحلیل داده‌های مربوط به کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در تربیت بدنی و علوم ورزشی از دیدگاه اساتید و نیز دانشجویان از بعد محتوایی کتاب نشان می‌دهد که تمامی کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در تربیت بدنی و علوم ورزشی از بعد محتوایی به طور معنی‌داری نامناسب هستند.

اهداف اصلی هر کتاب (چه درسی و چه غیردرسی) از طریق مفاهیم نهفته در محتوای آن تامین می‌گردد و در نقد کتاب، ارزیابی محتوا مهم‌ترین بخش نقد را به خود اختصاص می‌دهد. اگر کتابی از نظر محتوایی در سطح بالایی قرار داشته باشد، انتظار می‌رود که از نظر روزآمدی، جامعیت، مرتبط بودن مطالب کتاب با سایر دروس وابسته، طرح سوال‌های جدید و افق‌های تازه، وجود تناسب میان حجم اطلاعات اصلی و حجم اطلاعات جنبی، ظرفیت مطالب کتاب در ایجاد ارتباط با موضوعات میان رشته‌ای و ظرفیت مطالب کتاب در برقراری ارتباط با یادگیرنده و اثرگذاری بر او، نمرات بالایی کسب نماید. روزآمدی کتاب اشاره به این موضوع دارد که یک کتاب باید تازه‌ترین اطلاعات علمی مربوط به موضوع را دربر داشته باشد و مطالب آن هرچند وقت یک بار مورد تجدید نظر قرار گیرد و به روز شود.

در این زمینه می‌بینیم که از کتاب‌های مورد تحقیق، ۵ مورد از آنها دارای منابعی نسبتاً جدید و بین سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۴ هستند و فقط یک مورد دارای منابعی پایین‌تر از این سال‌ها بود؛ همچنین هیچ یک از کتاب‌ها مورد تجدید چاپ قرار نگرفته بودند. در زمینه جامعیت یک کتاب باید این موضوع را در نظر

توضیح بهتر مطالب استفاده شده بود؛ همچنین بین کتاب‌ها به لحاظ استفاده از عکس، نمودار و جدول تفاوت معنی‌دار وجود داشت بدین معنی که در برخی از آنها استفاده از تصویر، نمودار و جدول بسیار بیشتر از برخی دیگر بود. استفاده صحیح، درست و بجا از تصاویر، جداول و نمودار در کتاب می‌تواند بر بیان ساده‌تر و قابل فهم‌تر مطالب تاثیر بسزایی داشته باشد. ۵ مورد از کتاب‌ها واژه‌نامه در پایان کتاب داشتند و ۵ مورد دارای فهرست منابع بودند که البته ۳ مورد از آنها به معرفی منابع در انتهای هر فصل و دو مورد در انتهای فصل به منابع اشاره کرده بودند و در یکی از آنها به هیچ منبعی اشاره نشده بود. وجود واژه نامه کمک شایانی به آشنایی خوانندگان با کلمات و واژه‌های تخصصی و نامانوس می‌نماید و خواننده را در درک بهتر مطالب کتاب یاری می‌نماید. از طرف دیگر، بیان منابع مورد استفاده در کتاب می‌تواند زمینه تحقیق و تفحص بیشتر برای خوانندگان علاقه‌مند به مطالب را فراهم نموده و آنان را به مطالعه بیشتر در زمینه مطالب کتاب ترغیب و یاری نماید.

در دیگر یافته تحقیق نشان داده شد که تمام کتاب‌ها با سرفصل‌های وزارت علوم انطباق داشتند به گونه‌ای که قابلیت استفاده از آنها برای معرفی به عنوان منابع درسی دانشگاهی وجود داشت. همچنین، بجز دو مورد از کتاب‌ها، همگی در ابتدای فصل از مقدمه ابتدای فصل استفاده کرده بودند در حالی که فقط در ۳ مورد آنها خلاصه انتهای فصل موجود بود. وجود مقدمه ابتدای فصل مانند نقشه راه می‌تواند اطلاعات کلی در زمینه فصل و محتوای آن را به خواننده ارائه دهد و موجبات درک کلی مطالب فصل را فراهم سازد؛ همچنین خلاصه فصل که در انتهای هر فصل ارائه می‌شود می‌تواند درک منسجمی از مطالب مطالعه شده فصل به خواننده بدهد. هیچیک از کتاب‌ها در پایان فصل از سوالات ارزشیابی استفاده نکرده بودند و نیز ۵ مورد از کتاب‌ها در ابتدای فصل، اهداف فصل را معرفی نکرده‌اند و فقط در یکی از آنها این اقدام به عمل آمده بود. در ابتدای فصول کتاب‌ها بهتر است اهداف ارائه مطالب آن فصل ارائه شود تا خواننده بداند که در انتهای فصل از او چه انتظاری می‌رود و برای آنکه خواننده بتواند خود را مورد محک و آزمایش قرار دهد، از سوالات ارزشیابی انتهای فصل بهره گرفته می‌شود. در نهایت نتیجه نشان داد که بجز یکی از کتاب‌های مورد بررسی، در مابقی آنها پیشگفتار ارائه شده بود.

برقرار کنند و آن را بپذیرند، فراگیری و یادگیری‌شان افزایش می‌یابد؛ از این رو، محتوای کتاب بایستی با توجه به زمینه عاطفی، شناختی و مهارتی خوانندگان ارائه شود. وجود عوامل برانگیزاننده در کنار زمینه‌هایی که دانشجو آگاهی‌های پیشین خود را با مطالب کتاب مرتبط کند و همچنین وجود امکاناتی در کتاب که خواننده بتواند به تحقیق بپردازد و دامنه اطلاعات خود را افزایش دهد از محاسن کتاب (از نظر محتوای آن) شمرده می‌شود.

یافته‌های تحقیق نشان داد که ۴ مورد از کتاب‌ها، تمرین برای فعالیت و یادگیری ندارد و فقط در ۲ مورد از آنها این بخش پیش بینی شده بود که این به نوبه خود می‌تواند موجب محک خواننده و نیز برانگیزاننده حس کنجکاوی در وی باشد. یافته‌های حاصل از نتیجه و تحلیل داده‌های مربوط به کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در تربیت بدنی و علوم ورزشی از دیدگاه اساتید از بعد ساختاری کتاب نشان می‌دهد که تمامی کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در تربیت بدنی و علوم ورزشی از بعد ساختاری به طور معنی‌داری نامناسب است. ساختار کتاب‌ها (درسی دانشگاهی) با توجه به اهداف آموزشی و نوع درس می‌تواند متفاوت باشد. داشتن ساختار مناسب، تاثیر زیادی در جذابیت کتاب برای خواننده و نقش مهمی در یادگیری دارد. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که آن دسته از کتاب‌هایی که سازماندهی بهتری دارند یا سازماندهی خود را برای خواننده روشن و آشکار می‌سازند، بر میزان فهمیدن، به خاطر سپردن و به کار بستن اطلاعات آموخته شده می‌افزایند (رضی، ۱۳۸۸).

برای ارزیابی ساختاری کتاب‌های مورد تحقیق، محقق بایستی به این سوالات پاسخ می‌داد که آیا در کتب مورد مطالعه از تصاویر، جداول و نمودارهای مناسب و مرتبط استفاده شده بود؟ آیا کتاب حاوی واژه نامه و فهرست منابع بود؟ جایگاه فهرست منابع در کجا قرار داشت؟ آیا سرفصل‌ها با مصوبات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری انطباق داشت؟ آیا در ابتدای فصول مقدمه بیان شده بود؟ آیا در انتهای فصول، خلاصه‌ای از فصل ارائه شده بود؟ آیا سوال‌های ارزشیابی در هر فصل وجود داشت؟ آیا اهداف کلی در ابتدای هر فصل بیان شده بود؟ و آیا کتاب دارای پیشگفتار بود یا خیر؟ پس از جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها مشخص شد که بجز یکی از کتاب‌ها، در مابقی از جداول برای توصیف و

چشم می‌خورد چرا که اغلب کتب نفیس مانند دیوان‌های اشعار و کتب دینی، از جلد زرکوب و چرمی استفاده می‌نمایند اما در تحقیق مشخص شد که ۴۲/۹ درصد کتاب‌ها دارای جلد شومیز و ۵۷/۱ درصد آنها گلاسه بودند و هیچ کدام زرکوب نبودند. از دیگر موارد تاثیر گذار در جذابیت کتاب، قطع کتاب می‌باشد که با توجه به موضوع و محتوای کتاب و حتی رشته‌های دانشگاهی مختلف، قطع کتاب می‌تواند متغیر باشد. کتاب‌های مورد مطالعه در این تحقیق همگی دارای قطع وزیری بودند که معمولا متن دانشگاهی در این قطع به چاپ می‌رسند. گرافیک جلد از دیگر مواردی است که می‌تواند بر زیبایی کتاب بیفزاید و آن را برای خواننده جذاب نماید اما در هیچ یک از کتاب‌های مورد مطالعه، از گرافیک جلد کوآرک و زرنگار استفاده نشده بود. با تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده مشخص شد که حدود ۱۶/۷ درصد از کتاب‌ها تصویر غیرمرتبط جلد با عنوان داشتند این درحالی است که تصور جلد جذاب و مرتبط با موضوع می‌تواند بر میزان جذابیت و کشش اولیه خواننده به مطالعه کتاب بیفزاید. صفحه آرایی کتاب شبیه به طراحی ساختمان است و گرافیک با مشورت ویراستار و تامل در فهرست مطالب کتاب و فصل‌بندی، مشخص می‌کند که در آغاز هر فصل (که همچون اتاقی است)، چه درگاه و دری بسازد تا خواننده با دیدن آن احساس کند که وارد فضای جدیدی شده است. نحوه چینش نمودارها، جداول، اشکال و نقشه‌ها در لابه‌لای مطالب کتاب نقش مهمی در کیفیت صفحه‌آرایی دارد. همچنین کیفیت صحافی در کتاب‌های درسی بسیار مهم است زیرا کتاب درسی وسیله کار دانشجو است. او هم در دانشگاه و هم در محل سکونت (و در حالت‌های مختلف) از آن استفاده می‌کند، در این صورت باید طوری صحافی شود که با استفاده زیاد، شیرازه آن از هم نپاشد و دوام زیادی داشته باشد. با این تفاسیر، یافته‌ها نشان داد که تمام کتاب‌های مورد مطالعه از صحافی مناسبی برخوردار بودند بنابراین دانشجویان می‌توانند از آن به نحو احسن استفاده نمایند.

یافته‌های حاصل از نتیجه و تحلیل داده‌های مربوط به کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در تربیت‌بدنی و علوم ورزشی از دیدگاه اساتید و دانشجویان از بعد ظاهری کتاب نشان می‌دهد که تمامی کتب کاربردهای نرم‌افزارهای کامپیوتری و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در تربیت‌بدنی و علوم ورزشی از بعد ظاهری به طور معنی‌داری نامناسب است. برکسی پوشیده نیست که کتاب درسی، ابزار کار دانشجویان است و دانشجویان حداقل یک ترم با آن سروکار دارند بنابراین جذابیت ظاهری کتاب با توجه به خصوصیات روحی و سلائق دانشجویان از اهمیت خاصی برخوردار است و از جهت برانگیزانندگی در امر یادگیری موثر است. برای بررسی این بخش از تحقیق متغیرهای عطف جلد، جنس جلد، قطع کتاب، گرافیک جلد، نوع فونت، همخوانی عکس جلد با عنوان کتاب، کیفیت صفحه‌آرایی و کیفیت صحافی مورد بررسی قرار گرفتند. در متغیر عطف جلد مشخص شد که هر ۶ کتاب مورد مطالعه دارای عطف جلد بودند. عطف جلد به عنوان یکی از عوامل و متغیرهای بعد ظاهری کتاب می‌تواند تاثیر مثبتی بر خوانندگان داشته باشد چرا که وجود عطف کتاب موجب می‌شود که یافتن کتاب در میان انبوه کتاب‌های انباشته شده یا طبقه‌بندی شده به آسانی صورت پذیرد. جنس جلد که یکی دیگر از متغیرهای بعد صوری و ظاهری کتاب است نیز می‌تواند در جذب خوانندگان موثر واقع شود چرا که زیبایی خاصی به کتاب می‌بخشد و خواننده را به خواندن کتاب تحریک می‌نماید. جلد کتاب مانند نمای بیرونی یک ساختمان است و نخستین برخورد خواننده با کتاب دیدن جلد آن است. کیفیت نوع و جنس جلد کتاب‌های درسی دانشگاهی و خوش طرح و خوش رنگ بودن جلد آنها، زمینه‌ساز همسویی عاطفی دانشجویان با کتاب و محتوای آن خواهد شد. هر چه جنس جلد از مرغوبیت بالاتری برخوردار باشد احتمال تاثیرگذاری مثبت آن بر خوانندگان احتمالی بیشتر می‌شود. این موضوع در کتب تاریخی و نفیس بیشتر به

منابع

- آرمند، محمد؛ ملکی، حسن (۱۳۹۱). *مقدمه‌ای بر شیوه طراحی و تالیف کتاب درسی دانشگاهی*، تهران: سازمان مطالعات و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.
- آرمند، محمد (۱۳۸۷). ویژگی‌های نمونه‌ای از یک کتاب درسی دانشگاهی، *فصلنامه پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی*، شماره ۲۰.

- آرمند، محمد (۱۳۸۴). ملاحظات در نگارش متون درسی، فصلنامه پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، شماره ۱۴.
- آرمند، محمد (۱۳۷۷). شیوه‌های ارزیابی کتاب درسی دانشگاهی، فصلنامه سخن سمت، شماره ۳.
- ارضی، احمد (۱۳۸۸). شاخص‌های ارزیابی و نقد کتاب‌های درسی دانشگاهی، فصلنامه پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، شماره ۲۱.
- ایزدی، صمد؛ عابدینی، میمنت؛ منصوری، سیروس (۱۳۹۰). تحلیل محتوای تربیت بدنی در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی، پژوهش نامه مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی، شماره ۱۳.

Arik, S., Kezer, F. (2010). Content analysis of the principles books in the field of measurement and evaluation published in Turkey and in the world, *Journal of Science Direct*.

Bos, W., Tarnai, C.H. (1999). Content analysis in empirical social research, *International Journal of Educational Research*.

Bartlett LE J.A Morgan (1991), Choosing the College Textbook: Selection Checklist for Instructor use Curriculum and Program planning, *ERIC. Edu*.

Coutinho, S. A. (2007). The relationship between goal, metacognition, and academic success. *Educate. 7 (1)*.

De Beaugrande, R. (2004). *A New Introduction to the Study of text and Discourse*, available on www.beaugrande.com.

Fisher, R. (2007). *Dialogic teaching: Developing thinking and metacognition through philosophical discussion*, *Early Child Development and Care*, 177 (6 and 7).